

**Smaakmaker tot het
digitaal boek**

**NAAR
DE ERFWACHT !**

INLEIDING TOT DE HEEMKUNDE

DOOR

H. JESPERS

TWEEDE DRUK

1944

DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
ANTWERPEN

Digitaal boek 2021

K. Mertens (red)

Studium Generale vzw

NAAR DE ERFWACHT !

INLEIDING TOT DE HEEMKUNDE

DOOR

H. JESPERS

Onderwijzer, D.H.O.S.

TWEEDE DRUK

1944

N.V. DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL
ANTWERPEN

WAT IS HET HEEM ?

In de schoolmiddens hoort men over de studie van het milieu als laatst doorgevoerde vernieuwing in het Belgisch onderwijswezen.

In jeugdmiddens spreekt men geregeld over de exploratie van de omgeving (Umwelt), als middel om de jeugd op te leiden tot vaardige kennis en kunde en tot het vaderlandsch gevoel.

Waar in de meeste gevallen het heem, de «Heimat» van de kinderen en de jeugd bedoeld wordt, daar geven de namen «milieu» en «omgeving», onvoldoende weer wat in «heem» besloten ligt.

Milieu staat dichter bij heem dan omgeving, deze laatste in de beteekenis van «Umwelt». Milieu is die omgeving van den mensch, welke op 'n bepaald tijdstip en op 'n bepaalde wijze tot dezen persoon in betrekking staat.

Omgeving (Umwelt) is dat milieu, om het kort te zeggen, hetwelk zich neutraal rondom den mensch uitstrekt.

«Dezelfde omgeving kan op verschillende individuen totaal verschillend inwerken. Daarom onderscheiden enkele psychologen de begrippen omgeving en milieu, die in het gewoon spraakgebruik vereenzelvigd worden.

In een zelfde objectief-gelijke omgeving hebben verschillende personen immers een totaal verschillend milieu, omdat elk individu het eerst en het meest beïnvloed wordt door alles wat met zijn gees-

telijke structuur, met zijn aanleg overeenstemt. Milieu is dus meer beperkt dan omgeving. » (1)

Welnu het heem is niet alleen een zakelijk gegeven (we zullen dadelijk vernemen wat dit laatste bevat), het omsluit niet enkel de betrekkingen van den « heemzaat » tot dit object, maar is daarenboven een geestelijk goed en een geestelijk gevoel, een waarde die den mensch interesseert en lokt.

Zoodat het heem méér is dan milieu en « Umwelt ».

« Maar de heem is ook niet uitsluitend, zelfs niet in de eerste plaats, een geographisch begrip. Het kind althans beleeft zijn omgeving als een ideaal milieu, waarin alle autoritatieve machten die het eert en liefheeft, een en dezelfde wereld- en levensbeschouwing vertegenwoordigen...

De heem maakt dus de zinnelijk waarneembare dingen niet alleen tot een aanschouwelijke eenheid, maar ook tot een geestelijke eenheid van leven en denken. » (2)

E. Spranger schreef : « Heimat is geistiges Wurzelgefühl. Eben deshalb kann die Heimat nie als bloße Natur angesehen werden : sie ist erlebnismäßig angeeignete folglich durchgeistigte und zuletzt durchaus persönlich gefarbte Natur. » (3)

Alhoewel daaruit niet kan worden afgeleid, dat het heem hetzelfde is als geboortegrond of als bezit (b.v. heem in de beteekenis van eigen woning, heemstede of dgl.), toch mogen we zeggen dat meestal de

(1) Cfr. V. D'ESPALLIER, *Inleiding tot de studie van het eenige Kind*. V. O. T., 22^e jg., 1941, n° 6-7.

(2) Cfr. F. X. EGGERDORFER, *Ons eigen Blad*. — Tilburg, 27^e jg., 1939, n° 11.

(3) E. SPRANGER, *Der Bildungswert der Heimatkunde*. — Berlin, 1923, p. 11.

geboortegrond of de eigen woning, vooral de erf-woning, de uiterlijke factoren zijn, waaraan dat geestelijk wortelgevoel gebonden ligt, dank zij den min of meer grooten exponent van het persoonlijk gemoedsleven, dat gevuld is met belevnissen en herinneringen in het heem opgedaan.

We willen dan ook in de uitspraak van Spranger accentueeren, dat dank zij de cultuurgeworden natuur, dank zij de geestelijke betrekkingen van den «heemzaat» tot de cultuurscheppers in zijn heem of zijn sibbe, het heem als «durchgeistigte und persönlich gefarbte Natur» gevoeld, gekend en beleefd wordt.

Het geestelijk wortelgevoel hangt dus niet alleen vast aan een bodem, die dan nooit als *enkel*-natuur wordt aangezien, maar ook aan personen, vooral de voorouders, die dezen bodem, en wat daarop staat of beweegt of leeft, van natuur tot cultuur hebben veredeld.

Het heem is natuur én cultuur, m.a.w. bodem én volk, én de betrekkingen van deze waarden tot den «heemzaat» of omgekeerd.

Het is nu klaar en duidelijk dat het heem, volgens het accent op één dezer elementen, op verschillende wijze kan gekleurd worden: geographisch, historisch, volkskundig, sociaal-economisch, natuurhistorisch enz.; naargelang respectievelijk de bodem in de ruimte, óf natuur en cultuur in den tijd, óf het volkskarakter, óf de betrekkingen van de heemzaten onderling, óf de planten, *de dieren en de natuurkundi-*ge verschijnselen in het leven, den voorrang hebben.

Daar er ten slotte steeds sprake is van betrekkingen van een persoon tot zijn omgeving om het heem te bepalen, kan een definitie van het heem

niet anders dan een rekbaar karakter hebben. De ouderdom van den persoon is o.a. een belangrijke, bepalende factor.

Voor de jeugdopleiding en het onderwijs is het dan van belang te weten, hoe het heem van het kind moet omschreven worden.

Otto Willmann bepaalt het heem van het kind, vooral met het oog op het aardrijkskundig onderwijs, als volgt : « Onder woonoord verstaan wij hier de omgeving van den leerling, voor zooveel ze aan zijn aanschouwing toegankelijk is. » (1) En verder vult hij aan : « ... wat daarmee óf door voorstelling óf door begrip verbonden is... » (2)

Hier mogen we dus van een aardrijkskundig heem, d.i. woonoord, gewagen. Willmann legt geen nadruk op het historisch element, zooals Floris Prims wel doet (3), alhoewel hij ook geen bruggen opblaast, die op den weg naar het verleden zouden liggen, gelet op zijn verder preciseeren in de formulering. Willmann zal wel voornamelijk aan de techniek van het onderwijs gedacht hebben. In dien zin moeten wij ook het groot belang van de onmiddellijke waarneming (:= méér dan aanschouwing) van het kind onderlijnen, wanneer we aan heemonderricht willen doen.

A. H. W. Barten geeft als omschrijving van het heem van een kind : « het gebied, waarin het zijn jeugd doorbrengt, hetwelk het uit eigen ervaring

(1) O. WILLMANN, *Didactiek*. Vertaling Siméons en De Hovre. Lier, z.j., 4e uitg., 2e deel, p. 233.

(2) *Idem*, p. 233.

(3) FL. PRIMIS, *Het historisch element in de Heimatkunde*. — V. O. T., Oct. 1935, p. 16.